

BANK ĊENTRALI TA' MALTA
EUROSISTEMA
CENTRAL BANK OF MALTA

Muniti *tal-Fidda* 2000-2009

MALTA
COIN
CENTRE

Malta Coin Centre

Bank Ċentrali ta' Malta

Pjazza Kastilja

Valletta VLT1060

Malta

(+356) 2550 6006/7/8

<https://www.maltacoincentre.com/>

customercare@maltacoincentre.com

Munita tal-Millennju

2001

Tip	Fidda Proof
Denominazzjoni	Lm5
Dijametru	40 x 20mm
Piż Gross	15g
Finezza	0.925
Disinjatur	Noel Galea Bason
Zekka	Royal Mint, UK
Stampar	32,000

Biex ifakkar il-wasla tal-Millennju l-Ġdid, il-Bank Ċentrali ta' Malta ħareġ munita unika li fid-disinn tagħha tinkorpora elementi ta' tradizzjoni u novità. Id-disinn tal-munita hu differenti mill-forma tonda tas-soltu li tikkaratterizza l-muniti k commemorattivi maħruġa mill-Bank, u hija pprezentata f'forma rettangolari mhux tas-soltu bl-irkejjen ttundjati. Fuq in-naħa ta' quddiem tal-munita hemm l-armi ta' Malta u tal-Bank Ċentrali ta' Malta, filwaqt li fuq wara tal-munita jidhru żewġ muniti Romano-Maltin, maħsuba li kienu fost l-ewwel muniti fiċ-ċirkolazzjoni fi żmien meta Malta u Għawdex kellhom l-istatus ta' municipju fl-ewwel parti tat-tielet seklu W.K. Il-munita tiffirma parti mill-Masterpiece Millennium Collection, proġett originat mir-Royal Mint li fih ipparteċipaw tlieta u għoxrin pajjiż ieħor.

Serje ta' personalitajiet distinti Maltin – Enrico Mizzi (1885-1950)

2001

Tip	Fidda Proof
Denominazzjoni	Lm5
Dijametru	38.61 mm
Piż Gross	28.28g
Finezza	0.925
Disinjatur	Noel Galea Bason
Zekka	Royal Mint, UK
Stampar	2,000

FI-2001, il-Bank Ċentrali ta' Malta ħareġ munita tal-fidda f'verzjoni proof bħala parti mis-Serje ta' Personalitajiet Distinti Maltin. Din il-munita tfakkar lil Enrico Mizzi, li għex bejn l-1885 u l-1950. Fuq in-naħa ta' quddiem tal-munita hemm l-emblema ta' Malta u s-sena tal-ħruġ 2001, filwaqt li fuq in-naħa ta' wara hemm xbieha ta' Enrico Mizzi, id-dati tat-twelid u l-mewt tiegħu (1885-1950) u l-kliem 'Enrico Mizzi – Prim Ministru 1950'.

Mizzi, li twieled fl-20 ta' Settembru 1885, kien iben politiku u patrijott ieħor, Fortunato Mizzi. Imrawwem f'ambjent politiku minn età żgħira u wara li ggradwa fil-liġi fl-1912, hu ddedika lilu nnifsu għall-politika u kien elett fl-1915 bħala kandidat għal Għawdex fil-Kunsill tal-Gvern.

Matul ħajtu, Mizzi ħadem ħafna sabiex iressaq 'il quddiem l-identità nazzjonali Maltija. Minħabba li hu kien jitkellem kif jaħsibha dwar il-kawża ta' nazzjonalizmu, għalkemm qatt ma kien żleali, inhass ta' theddida għall-interessi Brittaniċi u fl-1917, waqt l-Ewwel Gwerra Dinjija, għaddewh qorti marzjali taħt ir-regolamenti ta' difiża ta' żmien il-gwerra.

Mill-1919 sal-1932, hu ħadem bla heda sabiex imexxi aktar 'il quddiem il-moviment nazzjonalista. Meta Malta ngħatat tmexxija awtonoma fl-1921, Mizzi waqqaf il-'Partito Democratico Nazionalista' u ġie elett fl-Assemblea Leġiżlattiva. Fl-1924, hu sar Ministru tal-Agricoltura u l-Postijiet u fl-1932 inħatar Ministru tal-Industrija u Kummerċ u aktar tard Ministru tal-Edukazzjoni. It-twemmin patrijottiku tiegħu reġa' għal darb'oħra qajjem tħassib fil-Gvern Ingliż matul it-Tieni Gwerra Dinjija, u fl-1942 ġie internat u eżiljat lejn l-Uganda, fejn kellu jibqa' tul il-gwerra. B'riżultat ta' dan, Mizzi ma setax jieħu postu fil-Kunsill tal-Gvern ta' dak iż-żmien.

Meta rritorna mill-eżilju, u hekk kif reġgħet ingħatat it-tmexxija awtonoma fl-1947, Mizzi ġġieled kemm felaħ biex jikseb mill-ġdid l-istatus politiku tiegħu. Is-sens umli tiegħu ta' dedikazzjoni, l-onestà u l-integrità politika tiegħu kienu finalment rikonoxxuti f'Settembru 1950 meta kien elett għall-kariga għolja ta' Prim Ministru. Hu żamm din il-kariga għal tliet xhur biss għax miet f'Diċembru tal-istess sena.

Serje ta' personalitajiet distinti Maltin – Nicolò Isouard (1775-1818)

2002

Tip	Fidda Proof
Denominazzjoni	Lm5
Dijametru	38.61mm
Piż Gross	28.28g
Finezza	0.925
Disinjatur	Royal Dutch Mint
Zekka	Royal Mint, UK
Stampar	2,000

Fl-2002, il-Bank Ċentrali ta' Malta ħareġ munita tal-fidda f'verzjoni proof, li hija t-tieni munita k commemorattiva fis-serje ta' muniti li jfakkru Personalitajiet Distinti Maltin. Din il-munita tfakkar lil Nicolò Isouard, il-kompożitur Malti magħruf li għex bejn l-1775 u l-1818. Fuq quddiem tal-munita jidhru l-Arma ta' Malta u s-sena tal-ħruġ. Fuq wara jidhru xbieha ta' Isouard, flimkien mas-snin tat-twelid u l-mewt tiegħu (1775-1818) u l-kliem "Nicolò Isouard – Kompożitur".

Il-kompożitur kien wieħed mill-Maltin magħrufa li kiseb unur għalih u għal art twelidu saħansitra anke barra mix-xtut Maltin. Isouard twieled fl-1775. Missieru, Fortunato Isouard Xuereb, baġtu jistudja meta kien għadu żagħżuġ fil-Military College ġewwa Pariġi, iżda t-taqlib tar-Revoluzzjoni Franciża giegħlu jirritorna lejn Malta. Hawnhekk iddedika lilu nnifsu għall-istudju tal-mużika, fejn wieħed mill-ghalliema tiegħu kien il-Mro Francesco Azzopardi, il-magħruf '*Maestro di Cappella*' tal-Katidral. Wara dan, kompla l-istudji tiegħu fil-mużika, inkluża l-opra klassika, f'Palermo u f'Napli, u l-ewwel żewġ opri tiegħu '*L'Avviso ai Maritati*' u '*Artaserse*' kienu suċċess ġewwa Leghorn.

Fuq ordni tal-Gran Mastru Emmanuel de Rohan, hu rritorna lejn Malta u kien onorat billi nħatar bħala Donat fl-Ordni ta' San Ġwann u appuntat bħala organist, u aktar tard fl-1796, inħatar '*Maestro di Cappella*' tal-Knisja Konventwali ta' San Ġwann. Matul il-ħakma Franciża, inħatar bħala *Commissaire* tat-Teatru (Manoel).

Fl-1880, irritorna lejn Pariġi fejn iżżewweġ lil Claudine Berthault. Hemmhekk, taħt l-isem Nicolò de Malte, iproduċa numru ta' opri lirici, b'librettos Franciżi, inklużi s-suċċessi kbar '*Cendrillon*' u '*Joconde*' li aċċertaw il-fama tiegħu bħala kompożitur.

Hu miet fil-kapitali Franciża f'Marzu 1818 u ġie midfun fiċ-ċimiterju Père Lachaise. Il-bust tiegħu jispikka fost busti ta' kompożituri famużi oħra li jżejnu l-Opéra ta' Pariġi.

Serje ta' personalitajiet distinti Maltin – Sir Adriano Dingli (1817-1900)

2003

Tip	Fidda Proof
Denominazzjoni	Lm5
Dijametru	38.61mm
Piż Gross	28.28g
Finezza	0.925
Disinjatur	Noel Galea Bason
Zekka	Royal Mint, UK
Stampar	2,000

Fl-2003, il-Bank Ċentrali ta' Malta ħareġ munita tal-fidda f'verzjoni proof, li hija t-tielet munita kommemorattiva fis-serje ta' muniti li jfakkru Personalitajiet Distinti Maltin. Din il-munita tfakkat lil Sir Adriano Dingli, Prim Imhallee, li għex bejn l-1817 u l-1900. Fuq quddiem tal-munita jidhru l-Arma tar-Repubblika ta' Malta u s-sena tal-ħruġ 2003. Fuq wara jidhru xbieha ta' Dingli, flimkien mas-snin tat-twelid u l-mewt tiegħu (1817-1900) u l-kliem "Sir Adriano Dingli – Prim Imhallee".

Dingli twieled ġewwa l-Belt Valletta fit-8 ta' Ottubru 1817. Fl-1836, Dingli kiseb id-dottorat fil-liġi fl-età bikrija ta' dsatax-il sena.

Wara li pperfezzjona l-għarfien tiegħu tal-lingwi u l-liġi f'diversi universitajiet Ewropej, hu pprattika bħala avukat. Wara l-għoti tal-Kostituzzjoni lil Malta fl-1849, hu kien elett fil-Kunsill tal-Gvern bħala rappreżentant għal Għawdex. L-attività tiegħu f'dan il-Kunsill ma damitx ma wriet il-kapaċitajiet ta' oratorija u l-għerf tiegħu għalkemm qatt ma kien involut f'polemiċi. Fl-1854, ġie appuntat fil-kariga prestiġjuża ta' Crown Advocate.

Matul iż-żmien li okkupa l-kariga ta' Crown Advocate hu wera b'mod ċar principji ġuridiċi, partikolarment fl-isfera tal-liġi ċivili, billi abbozza u nieda l-Liġijiet Ċivili ta' Malta fl-1868 u fl-1873 f'forma kkodifikata. Hu sar il-Gvernatur *de facto* ta' Malta.

Bħala rikonoxximent tal-merti tiegħu, sar Kumpann tal-Ordni tal-Bath u wara, fl-1860, kompli jigi onorat billi nħatar Knight Commander, u fl-1868 Grand Commander, tal-Ordni ta' San Mikiel u San Ġorġ. F'diversi okkażjonijiet ġie fdat li jirrappreżenta kemm il-Gvern lokali u anke dak Imperjali fuq missjonijiet lil hinn minn xtutna, inkluż Ċipru fejn iċ-Ċiprijotti talbu li hu jinħatar Civil High Commissioner. Hu wettaq dawn il-missjonijiet bl-aktar mod kompetenti u sodisfaċenti. F'dawn l-attivitàjiet kollha, u anke f'okkażjonijiet frekwenti meta l-Gvern talab għall-parir siewi tiegħu, l-ispirtu patrijottiku tiegħu u s-sens qawwi ta' social welfare kienu evidenti.

Fl-1880, inħatar President tal-Qorti tal-Appell bit-titlu ta' Prim Imhallee li kien tneħħa erbgħin sena qabel.

Dingli miet fil-25 ta' Novembru 1900. Monument b'bust tiegħu tal-bronż magħmul minn Antonio Sciortino ġie mwaqqaf fil-Mall tal-Furjana, u kien mikxuf mir-Re Edward VII fl-1907.

Serje ta' personalitajiet distinti Maltin – Giuseppe Cali (1846-1930)

2004

Tip	Silver Proof
Denominazzjoni	Lm5
Dijametru	38.61mm
Piż Gross	28.28g
Finezza	0.925
Disinjatur	Noel Galea Bason
Zekka	Royal Mint, UK
Stampar	2,000

Fl-2004, il-Bank Ċentrali ta' Malta ħareġ munita tal-fidda f'verzjoni proof, li hija r-raba' munita kommemorattiva fis-serje ta' muniti li jfakkru Personalitajiet Distinti Maltin. Din il-munita tfakkar lill-pittur Giuseppe Cali li għex bejn l-1846 u l-1930. Fuq quddiem tal-munita jidhru l-Arma ta' Malta u s-sena tal-ħruġ 2004. Fuq wara jidhru x-xbieha ta' Cali flimkien mas-snin tat-twelid u l-mewt tiegħu (1846-1930), u l-kliem Cali - Pittur.

Cali twieled il-Belt Valletta fl-14 ta' Awwissu 1846. Fl-età bikrija ta' sbatax-il sena, Cali kompli jistudja, bi spejjeż ta' Guglielmo Eynaud, fl-Accademia di Belle Arti ġewwa Napli. Hemmhekk sar ħabib tal-artist Domenico Morelli, esponent stabbilit tan-Naturaliżmu, u anke tgħallem dwar ir-Romantiċiżmu. Iż-żewġ influwenzi huma evidenti fil-faži bikrija tal-produzzjoni artistika tiegħu - b'mod partikolari fl-ewwel xogħol ewlieni tiegħu, Il-Mewt ta' Dragut (1867), imwettqa wara r-ritorn tiegħu mill-Accademia, li mbagħad kienet akkwistata mill-Gvern u mqiegħda għall-wiri permanenti fl-Armerija tal-Palazz.

Cali ħadem bla heda u l-produzzjoni tiegħu kienet enormi. It-talent artistiku ta' ħajtu hu kompost minn aktar minn 600 xogħol, magħmula minn varjetà impressjonanti ta' pitturi, tpingijiet, bozzetti, xbihat u anke dekorazzjoni tas-soqfa tal-knejjes, kif ukoll xi skulturi u litografiji, li kollha kemm huma juru element xieraq ta' improvizzazzjoni u paletta meraviljuża ta' kuluri jgħajtu.

Numru ta' knejjes f'Malta jixhdu l-versatilità u l-padrnanza ta' Cali, l-artist prolificu u "fundatur tal-iskola moderna tal-pittura Maltija". Is-soqfa tal-knejjes ta' San Franġisk, (fejn hemm ix-xogħol straordinarjament kbir The Apotheosis of St Francis) u ta' San Duminku fil-Belt Valletta, u l-knejjes parrokkjali ta' Bormla(Cospicua), il-Birgu(Vittoriosa) u ta' Ffal Lija, flimkien mal-ankona tar-Rotunda fil-Mosta, huma ftit eżempji tax-xogħlijiet tiegħu. Il-pittura ankona tiegħu ta' San Ġormu (1881) fil-Knisja tas-Sacro Cuor f'Tas-Sliema hi generalment meqjusa bħala l-kapolavur tiegħu f'dan il-ġeneru.

Mill-istandards tal-arti kontemporanja tal-knisja f'Malta, il-metodi artistiki, il-forom u l-istil ta' Cali ppreżentaw kuntrast qawwi man-norma neoklassika aċċettata dak iż-żmien. L-iktar xbihat importanti tiegħu jinkludu dawk tal-Prim Imħallef Sir Adriano Dingli, il-Gvernatur Sir Richard More O'Ferrall, ir-Rettur tal-Università Napoleone Tagliaferro, il-Papa Piju IX, l-Imħallef Paolo Debono, il-Konti u l-Kontessa Messina, u Lord u Lady Strickland. Cali miet ġewwa l-Belt Valletta fl-1 ta' Marzu 1930.

Serje ta' personalitajiet distinti Maltin – Temi Zammit (1864-1935)

2006

Tip	Fidda Proof
Denominazzjoni	Lm5
Dijametru	38.61
Piż Gross	28.28g
Finezza	0.925
Disinjatur	Noel Galea Bason
Zekka	Royal Dutch Mint
Stampar	15,000

FI-2006, il-Bank Ċentrali ta' Malta ħareġ munita tal-fidda f'verzjoni proof taħt l-Europa Programme 2006 bit-tema 'Personalitajiet' u li tfakkar lil Sir Temistokle Zammit, xjenzat, arkeologu u kittieb prolificu, li għex bejn l-1864 u l-1935. Fuq quddiem tal-munita jidhru l-Arma ta' Malta u s-sena tal-ħruġ 2006. Fuq wara tidher xbieha ta' Zammit flimkien mas-sena tat-twelid u s-sena tal-mewt tiegħu (1864-1935).

Zammit tweled fil-Belt Valletta fit-30 ta' Settembru 1864. Wara li studja fil-Liċeo u fl-Università ta' Malta, kiseb id-Dottorat fil-Medicina fl-1889. Fl-1905, nħatar Professur tal-Kimika fl-istess Università, li tagħha nħatar ukoll bħala Rettur fl-1920. Hu okkupa din il-kariga sal-1926 meta ddeċieda li jiddedika l-ħin u l-enerġija tiegħu għall-organizzazzjoni tal-Mużew Nazzjonali, b'mod partikolari fil-qasam arkeoloġiku.

Sir Temi, kif kien popolarment magħruf, kien bniedem ta' versatilità kbira. L-interessi akkademiċi tiegħu kienu varjati sew u kien kittieb prolificu ħafna, kif jidher mill-pubblikazzjonijiet numerużi tiegħu. Bħala xjenzjat involut f'xogħol ta' riċerka dwar it-trasmissjoni tal-Mediterranean jew Undulant Fever (magħruf f'Malta bħala deni rqiq), sar magħruf għall-ewwel darba f'ambjenti mediċi internazzjonali permezz tal-konnessjoni tiegħu ma' Sir Ronald Ross. Sir Temi kien famuż ukoll għaliex issokta x-xogħol ta' Sir David Bruce (li ismu gie adottat biex jingħata isem lill-mikrobu tal-imsemmi deni bħala *Brucella melitensis*) fis-snin bikrin tas-seklu għoxrin meta skopra l-mikroorganizmu fil-ħalib tal-mogħoż. Fl-1920, ingħata l-"Mary Kingsley Medal" mil-Liverpool School of Tropical Medicine. Kien famuż ukoll għall-iskavi arkeoloġiċi tiegħu ta' siti preistoriċi fil-Gżejjer Maltin u għall-kitbiet akkademiċi tiegħu dwar il-materjal misjub.

Il-firxa tal-pubblikazzjonijiet ta' Zammit tkopri wkoll l-istorja, il-letteratura, il-kultura u l-edukazzjoni Maltija. Il-kisbiet u l-merti tiegħu ġew rikonoxxuti f'diversi ambjenti internazzjonali. Fl-1911, ir-Renju Unit ħatru bħala Companion of the Order of St Michael and St George, u fl-1930 Zammit inħatar bħala Knight Bachelor. Fl-1920, ingħata grad onorarju ta' Doctor of Literature mill-Università ta' Oxford u fl-1932, inħatar "Officier d'Académie" tar-Repubblika Franciża.

Zammit miet fit-2 ta' Novembru 1935.

Europa Programme 2007 with the theme 'European Realisation' – Grand Master Jean de La Valette

2007

Tip	Fidda Proof
Denominazzjoni	Lm5
Dijametru	38.61
Piż Gross	28.28g
Finezza	0.925
Disinjatur	Noel Galea Bason
Zekka	Royal Dutch Mint
Stampar	15,000

FI-2007, il-Bank Ċentrali ta' Malta ħareġ l-aħħar munita numiżmatika tal-fidda u oħra tad-deheb denominati fil-lira Maltija bħala parti mill-Europa Programme 2007 bit-tema European Realisation, li jfakkru lill-Gran Mastru Jean de La Valette.

Fuq quddiem tal-muniti jidhru l-Arma ta' Malta u s-sena tal-ħruġ 2007. Fuq wara tal-muniti jidhru l-Gran Mastru La Valette flimkien mas-sena tat-twelid u s-sena tal-mewt tiegħu (1494-1568). L-Europa Star, li hi l-logo uffiċjali ta' dan il-programm, tidher ukoll fuq wara tal-muniti.

Europa Programme 2008 bit-tema 'Wirt Kulturali' – Auberge de Castille

2008

Tip	Fidda Proof
Denominazzjoni	€10
Dijametru	38.61mm
Piż Gross	28.28g
Finezza	0.925
Disinjatur	Royal Dutch Mint
Zekka	Royal Dutch Mint
Stampar	18,000

FI-2008, il-Bank Ċentrali ta' Malta ħareġ munita numiżmatika tal-fidda u oħra tad-deheb bħala parti mill-Europa Programme 2008 bit-tema 'Wirt Kulturali'. Fuq quddiem tal-muniti jidhru l-Arma ta' Malta u s-sena tal-ħruġ 2008, filwaqt li fuq wara tidher il-logġa tal-Auberge de Castille.

Meta l-Ordni ta' San Ġwann ta' Ġerusalem ittrasferiet il-kwartieri ġenerali tagħha mill-Birgu għall-belt il-ġdida msejġha Valletta wara l-Assedju l-Kbir tal-1565, kienet ħaġa naturali li wara t-tlestija tas-swar tal-belt, l-Ordni tieġu ħsieb tibni l-bereġ, jew alloġġi, għall-kavallieri li kull wieħed minnhom kien jappartjeni għal waħda mit-tmien *Langues*. Wieħed minn dawn l-alloġġi kien il-Berġa ta' Kastilja, Leon u l-Portugall.

Id-disinn tal-bini oriġinali, li jmur lura għall-1574, kien fdat f'idejn Girolamo Cassar, l-arkitett famuż Malti li dak iż-żmien kien fis-servizz tal-Ordni. Is-sit magħżul kien partikolarment prominenti, fuq l-ogħla parti tan-naħa tal-art tal-Belt Valletta, b'veduta ta' parti estensiva tal-gżira.

Iżjed tard, il-Gran Mastru Portugiż Emmanuel Pinto de Fonseca, li kien affaxxinat mill-grandjożità, u fil-fatt kien inkluda kuruna magħluqa fl-istemma araldika tiegħu, qies li l-bini oriġinali ma kienx jixraq lill-importanza tal-*Langue* tiegħu. Għalhekk iddeċieda li dan il-bini kellu jitkabbar u jissebbaħ. Skont riċerka reċenti, il-proġett ġie fdat f'idejn l-arkitett Andrea Belli u tlesta fl-1744.

Ir-riżultat tad-deċiżjoni ta' Pinto jista' jiġi ammirat fil-faċċata simmetrika preżenti, eżempju eċċellenti ta' arkitettura barokka u, bla dubju, l-aktar stupenda fost il-bereġ. Partikolarment impressjonanti hu l-bieb imponenti tagħha, b'erba' kolonni fuq il-ġnub u b'ġabra dekorattiva, rikka u varjata, ta' elementi militari u bñadar; fuq dan kollu hemm il-bust tal-Gran Mastru Pinto. Bħalissa l-Berġa ta' Kastilja, kif hi popolarment magħrufa, tospita l-Uffiċċju tal-Prim Ministru.

**Europa Programme 2009 bit-tema
'Wirt Kulturali' – Castellania**

2009

Tip	Fidda Proof
Denominazzjoni	€10
Diameter	38.61mm
Piż Gross	28.28g
Finezza	0.925
Disinjatur	Royal Dutch Mint
Zekka	Royal Dutch Mint
Stampar	15,000

FI-2009, il-Bank Ċentrali ta' Malta ħareġ munita tal-fidda u oħra tad-deheb bħala parti mill-Europa Programme 2009 bit-tema 'Wirt Kulturali'. Fuq quddiem tal-muniti jidhru l-arma ta' Malta u s-sena tal-ħruġ 2009. Fuq wara tidher il-Castellania, li arkitettonikament hi waħda mill-aktar binjiet impressjonanti fi Triq il-Merkanti ġewwa l-Belt Valletta. Dan il-bini kien iservi bħala l-Qrati fi żmien il-Gran Mastri Portugiżi. Sa mill-1895, dan il-bini serva bħala l-uffiċċju ewlieni tal-awtoritajiet mediċi u tas-saħħa pubblika u llum hemm is-Segretarjat Parlamentari għas-Saħħa fil-Ministeru tal-Politika Soċjali. L-Europa Star, li hi l-logo uffiċjali tal-programm, tidher ukoll fuq wara tal-muniti.